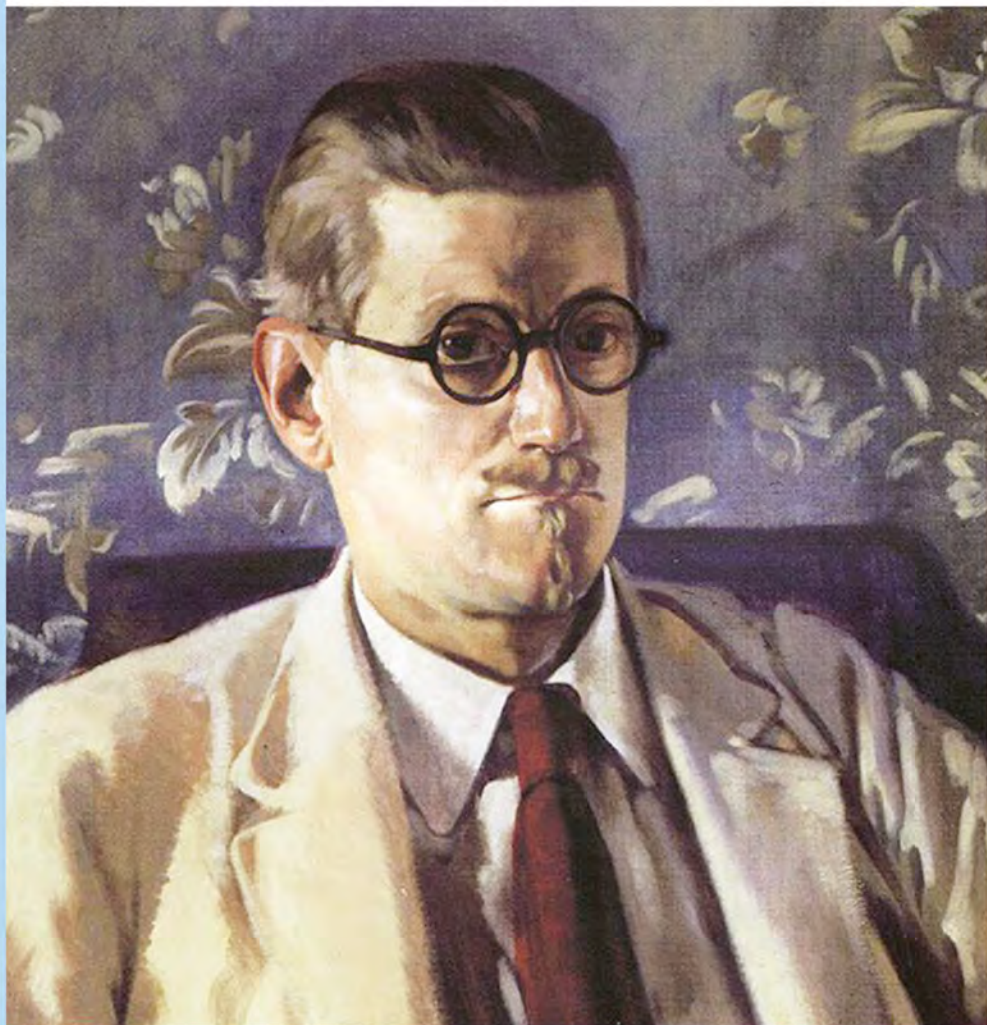

JAMES JOYCE

Ulisses

EDICIÓ DEL CENTENARI
REVISADA I CORREGIDA

Ulysses

COL·LECCIÓ
LLETRAFERITS

James Joyce

Ulisses

Traducció, comentaris i notes
de Carles Llorach-Freixes

Primera edició: maig del 2018
Segona edició: febrer del 2022

Títol original: *Ulysses* (1922)

© de la traducció, comentaris i notes: Carles Llorach-Freixes, 2018, 2022

© de la present edició: Editorial Funambulista, 2022
c/ Flamenco, 26 - 28231, Las Rozas (Madrid)
www.funambulista.net

IBIC: FC

ISBN: 978-84-124545-6-7
Dep. Legal: M-4897-2022

Maquetació i coberta : Gian Luca Luisi

Motiu de la coberta: *Retrat de James Joyce*, Patrick Tuohy (1924)

Impressió i producció gràfica: Artes Gráficas Cofás

Imprès a Espanya

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprnent-hi la reprografia i el tractament informàtic, o la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Ulisses

I

TELEMAQUÍADA

EPISODI I

A LA VERSIÓ QUE JOYCE va publicar a la Little Review, aquest episodi portava per títol «Telèmac», i la primera part de la novel·la, que consta de tres capítols, o episodis, es titulava Telemaquíada. Als primers cants de l'Odissea, Telèmac, fill d'Ulisses, tip ja dels pretendents de la seva mare, que creuen que Ulisses és mort, bé a la guerra de Troia, bé pel camí de tornada, i que volen que es decideixi d'una vegada per un, se'n va d'Ítaca a la recerca del seu pare o, almenys, de notícies seves. Aquest tema de la recerca del pare constitueix uns dels motius recurrents principals de tot el text. Ara bé, el coprotagonista Stephen Dedalus, que ja té un pare biològic, en Simon Dedalus, trobarà en el protagonista del relat, en Leopold Bloom, l'autèntic pare, i aquest trobarà, en aquell, el fill que li manca; d'això es desprèn la reflexió que el nostre pare (o el nostre fill) veritable no cal que sigui el biològic: ser pare o fill d'algú és un afer del tot espiritual. Per això, en el capítol, hi ha referències al dogma catòlic de la consubstanciació del Pare i el Fill i als qui van debatre el tema als primers segles del cristianisme (Foci, Arri, Sibel·li...).

L'Stephen Dedalus, llicenciat en lletres i professor d'història en una escola privada, que té ambicions literàries i que a la seva adolescència ha estat profundament religiós (vegeu l'anterior novel·la de Joyce, Retrat de l'artista adolescent), s'allotja, juntament amb en Buck Mulligan, estudiant de medicina, i en Haines (haine vol dir «odi» en francès), anglès, llicenciat en

lletres a Oxford, a la torre Martello (construcció defensiva de l'època de les guerres napoleòniques), a la badia de Sandycove, prop de Dublín. La primera escena se situa aquí, al matí. En Buck s'afaita escarnint el ritu de la missa catòlica, i l'Stphen s'ho mira indiferent. Després, esmorzen amb en Haines, però no tenen llet per al te i s'han d'esperar que la lletera, una anciana, els la porti. Molts comentaristes han vist, en aquesta vella, la imatge de la deessa Atenea, que esperona Telèmac a anar a buscar Ulisses. Relacionat també amb el món grec trobem el mot «òmfal», melic; per als grecs el melic del món és l'oracle de Delfos; per als inquilins de la torre Martello, la mateixa torre. I de l'Odissea també prové la identificació d'en Buck Mulligan (pel seu temperament baladrer i bromista) amb el més fatxenda i fanfarró dels pretendents, Antinous; per tant, és també un usurpador, però, aquí, perquè no paga el lloguer i es queda amb la clau de la torre i, a més, manlleua constantment diners a l'Stphen.

També s'introdueix el tema del nacionalisme irlandès i de la dominació d'Irlanda per part dels anglesos, quan l'Stphen diu que se sent com un criat manat a la vegada per la corona britànica i per l'Església catòlica. D'altra banda, en Haines, l'anglès, l'opressor d'Irlanda, és qui vol ara recuperar la llengua i el folklore irlandesos, que segles de dominació britànica han reduït a quasi res: per a la Gran Bretanya, Irlanda és un mer element decoratiu, antropològic. I l'Stphen es vol alliberar de qualsevol domini, sigui polític, sigui de la tradició.

Un altre tema reiteratiu és Hamlet, i no solament perquè es considera que és l'obra cabdal de la literatura anglesa, sinó perquè l'Stphen s'identifica també amb aquest personatge, per les relacions paternofilials que suggereix i per la seva falta de decisió a l'hora d'emprendre el seu camí com a home lliure i com a poeta.

SOLEMNE, EL MOLSUT BUCK MULLIGAN va sortir del forat de l'escala duent un bol d'escuma amb un mirall i una navalla d'afaitar creuats al damunt. L'airet suau del matí li aixecava la fina bata groga pel darrere, que duia descordada.¹ Va alçar el bol i va salmodiar:

—*Introibo ad altare Dei...*²

Es va aturar, va mirar cap a la fosca escala de cargol i va cridar amb veu grollera:

—Puja, Clintx! Vinga, puja, jesuïta espantós!

Cerimoniós, va avançar i es va enfil·lar al pedrís circular. Va girar-se i, amb posat greu, va fer tres benediccions: a la torre, al paisatge que l'envoltava i als turons que es desvetllaven. Aleshores, en adonar-se de l'Standard Dedalus, li va fer una reverència i va dibuixar unes quantes creus a l'aire, mentre gargaritzava i remenava el cap. L'Standard Dedalus, molest i adormit, va repenjar els braços al capdamunt de l'escala i va

1. És la imatge de la casulla del capellà aixecada pel darrere per dos escolans. La burla a la missa és completa si suposem que en Mulligan anava despullat sota la bata.

2. «Pujo a l'altar de Déu», en llatí. Tot el capítol està ple de referències burlesques a la celebració de la missa (que aleshores es feia en llatí) i a altres ritus catòlics. Irlanda, que en aquella època encara no estava constituïda en un estat independent, era profundament catòlica, mentre que Gran Bretanya era anglicana.

esguardar amb fredor aquella llarga cara de cavall que es balancejava, feia sorolls guturals i el beneïa, i aquells cabells esclarissats però sense tonsura, vinçats amb blens de color roure clar.

En Buck Mulligan va espigar un instant sota el mirall i va tornar a tapar el bol amb prestesa.

—En formació, ar! —va manar, contundent.

I va afegir, en to predicair:

—Perquè això, estimats germans, és la veritable Cristina: cos i ànima, la sang i el tall. Música lenta, sisplau. Tanquin els ulls, cavallers. Un moment. Tenim un problemet amb aquests corpuscles blancs.³ Silenci, tothom.

Va mirar de reüll cap enlaire i va deixar anar un llarg i lent xiulet d'avís; tot seguit, va quedar-se immòbil durant uns instants amb atenció arravatada; la seva dentadura blanca i arrencada va brillar, aquí i allà, amb tons daurats. Chrysostomos.⁴ Dos forts xiulets aguts hi van respondre, esquerdant la calma.

—Gràcies minyó —va fer vivament—. Això anirà de primera. ¿Oi que tallaràs el corrent?

Va saltar del pedrís circular i, tot recollint-se els faldons voleiants de la bata, va mirar amb posat greu l'Stephen, que l'estava observant. Aquella molsuda cara ombrívola i aquella sorruda mandíbula oval li van recordar un prelat, un protector de les arts de l'edat mitjana. Un agradable somriure va esqueixar-li calladament els llavis.

—Quina conya —va dir alegrement—, el teu nom absurd, del grec antic.

Va apuntar-lo amb el dit fent una broma amistosa i es va acostar al parapet, rient tot sol. L'Stephen va acabar de pujar l'escala, el va seguir cansadament un tros i es va asseure a la punta del pedrís circular, des d'on va observar com repenjava el mirall en el parapet, enfonsava la brotxa dins el bol i s'ensabonava galtes i coll.

3. Es refereix a les bombolles de l'escuma, que s'imagina que són hòsties.

4. En Mulligan porta fundes d'or en algunes dents, i això du l'Stephen a pensar en sant Joan Crisòstom, «el de la boca d'or». És el primer exemple del monòleg interior que anirà impregnant el text al llarg de tot l'*Ulisses*.

L'alegre veu d'en Buck Mulligan va prosseguir:

—El meu nom també és absurd: Malachi⁵ Mulligan, dos dàctils. Però té un so hel·lènic, ¿no? Àgil i alegre com un cabrit.⁶ Hem d'anar a Atenes. ¿Vindràs si puc fer que la tieta esquitxi vint lliures?

Va deixar la brotxa de banda i, rient amb delit, va exclamar:

—¿Vindrà? El jesuïta dejunat.

Va deixar de fer broma i va començar a afaitar-se amb cura.

—Digue'm, Mulligan —va fer l'Stephen en veu baixa.

—¿Sí, estimat?

—¿Quant de temps es quedarà en Haines a la torre?

En Buck Mulligan va ensenyar una galta afaitada per damunt de l'espatlla dreta.

—Hosti, ¿oi que és empipador? —va fer obertament—. Un saxó pesadíssim. Creu que no ets un cavaller. Hosti, aquests collons d'anglesos! Rebentaran de diners i d'indigestió. Perquè ve d'Oxford. Però, ¿saps, Dedalus?, tu sí que tens l'autèntic estil d'Oxford. No t'atraparà mai. Oh, però el nom que tinc per tu és millor: Clintx, el navalla.

Es va afaitar amb cautela la barbeta.

—S'ha passat tota la nit baladreja no sé què d'una pantera negra —va explicar l'Stephen—. ¿On té la pistolera?

—Quin tocat de l'ala més penós! —va fer en Mulligan—. ¿Estaves cagat?

—N'estava —va contestar l'Stephen amb energia i por creixent—. Allà dins, a les fosques, amb un paio que no conec i que crida i gemega no sé què de disparar a una pantera negra... Tu has salvat gent d'ofegar-se. Però jo no sóc cap heroi. Si ell es queda, jo me'n vaig.

En Buck Mulligan va mirar-se l'escuma de la navalla amb les celles arrufades. Va baixar d'un salt d'allà on estava enfilat i, ràpidament, va posar-se a butxaquejar pels pantalons.

5. «Malachi», que es pronuncia «Màlaki», en anglès és Malaquies, un dels grans profetes de l'Antic Testament.

6. En Mulligan es diu Malachi de nom de pila i Buck de renom. *Buck* en anglès vol dir mascle de l'isard, del cérvol o de la llebre.

—Merda! —va fer amb veu ronca.

Va anar fins al pedrís circular i, enfonsant una mà a la butxaca superior de l'Stephen, va dir:

—¿Em faria el favor de prestar-me el parrac dels mocs per fregar la navalla?

L'Stephen va deixar que li estirés de la butxaca el mocador brut i arrugat per una punta i el sostingués en l'aire. En Buck Mulligan va fregar la navalla pulcrament. Tot seguit, contemplant el mocador d'un costat i de l'altre, va fer:

—El parrac dels mocs del bard! Un nou color artístic pels nostres poetes irlandesos: verd-moc. ¿Oi que quasi es tasta?

Va pujar altre cop al parapet i va observar la badia de Dublín amb els cabells de color roure clar lleugerament agitats.

—Redéu! —va fer amb veu baixa—. ¿No és el mar allò que l'Algy⁷ anomena una gran mare amorosa? El mar verd-moc. El mar arronsascrots. *Epi oinopa ponton*.⁸ Ah, Dedalus, els grecs! Te n'he d'ensenyar. Els has de llegir en l'original. *Thalatta! Thalatta!*⁹ És la nostra gran mare amorosa. Vine a veure-ho.

L'Stephen es va aixecar i es va acostar al parapet. S'hi va repenjar i va mirar l'aigua i el vapor del correu que sortia per l'emdocadura del port de Kingstown.¹⁰

—La nostra mare poderosa!¹¹ —va fer en Buck Mulligan.

Va girar bruscament els escrutadors ulls grisos del mar cap a la cara de l'Stephen.

—La tieta es pensa que vas matar la teva mare —va dir—. Per això no vol que tingui res a veure amb tu.

—La va matar algú —va fer l'Stephen, lúgubre.

7. Es refereix al poeta Algernon Swinburne (1837-1909). I el poema és *The Triumph of Time*, «El triomf del temps».

8. En grec, «a la mar vinoso»; «vinoso» és l'epítet que s'usa a l'*Odissea*.

9. En grec, «El mar! El mar!».

10. Port de Dublín, anomenat ara Dun Laoghaire.

11. Expressió encunyada per George A. Russell (1875-1935), poeta irlandès, per descriure la terra al poema *The One Consecrated*, «El qui és consagrat».

—Podies haver-te agenollat, collons, Clintx, si t'ho demanava ta mare moribunda —va fer en Buck Mulligan—. Sóc tan hiperbori¹² com tu. Però pensa en ta mare, quan, amb el seu darrer alè, et suplicava que t'agenollessis a la seva vora i preguessis per ella. I t'hi vas negar. Hi ha un no sé què de sinistre en tu...

Va interrompre's i va tornar a ensabonar-se superficialment l'altra galta. Un somriure de tolerància va ondular-li els llavis.

—Però quin comediant més encantador! —va murmurar per a si mateix—. Clintx, el més encantador de tots els comediants!

S'afaitava amb tirades regulars i amb molt de compte, en silenci, seriós.

L'Stephen, amb un colze repenjat al granit rugós, s'aguantava el front amb el palmell de la mà i contemplava la vora esfilagarsada de la màniga, d'un negre ja lluent. Dolor, un dolor que encara no era el de l'amor, li roïa el cor. La mare se li havia aparegut sigil·losament en un somni després de morta, amb el cos demacrat enfundat en una mortalla grisa, baldera, que desprenia una olor de cera i palissandre, i l'alè, callat i ressentit, que des de dalt li havia tirat a la cara, feia una lleugera olor de cendra molla. Més enllà del puny gastat de la màniga, veia el mar, saludat com una gran mare amorosa per la veu ben alimentada que tenia a la vora. El cercle que formaven la badia i el cel envoltava una massa líquida de verd apagat. Al costat del seu llit de mort, hi havia hagut un bol de porcellana blanca amb la fel verda i viscosa que s'havia arrancat del fetge podrit amb sons i raucs atacs de vòmit.

En Buck Mulligan va tornar a netejar la navalla.

—Ah, pobre gossot! —va dir amb veu amable—. T'haig de procurar una camisa i uns quants mocadors. ¿Què tal les calces de segona mà?

—Van prou bé —va respondre l'Stephen.

En Buck Mulligan va atacar el clot de sobre la barbata.

—Quina conya —va dir amb aire satisfet—. Se n'hauria de dir de segona cama. Déu sabrà quin coi de sifilític ronyós les va llençar. Ara en tinc unes de molt boniques, de calces, de mil ratlles, grises. Faries

12. Fa referència a l'adjectiu emprat per Nietzsche per descriure el «superhome», l'home que no se sotmet a les febleses humanes propiciades pel cristianisme.

molta patxoca. No faig broma, Clintx. Tens una pinta estupenda quan vas mudat.

—Gràcies —va fer l'Stephen—, però no em puc posar uns pantalons grisos.¹³

—No se'ls pot posar —va dir en Buck Mulligan a la seva cara al mirall—. Les formes són les formes. Mata la mare, però no es pot posar uns pantalons grisos.

Va plegar la navalla d'afaitar amb precisió i, amb les puntes dels dits, es va toquejar la pell llisa.

L'Stephen va apartar la vista del mar i la va dirigir a la molsuda cara d'inquiets ulls de color blau fum.

—Aquell paio amb qui estava ahir a la nit al Ship¹⁴ —va explicar en Buck Mulligan— diu que tens la p.g.d. És allà dalt, a Dottyville,¹⁵ amb en Connolly Norman.¹⁶ Paràlisi general de la demència!¹⁷

Amb el mirall va traçar un semicercle a l'aire per escampar la notícia a la claror del sol que, radiant ara, il·luminava el mar. Els afaitats llavis ondulats van riure mostrant les vores de les seves dents lluent. La rialla va sacsejar tot aquell tronc forçut i compacte.

—Mira't —va fer—, mira't, bard espantós!

L' Stephen es va inclinar i va observar el mirall que en Buck li aguantava, partit per una esquerdada torta. Els pèls de punta. Com ell i els altres em veuen. ¿Qui m'ha triat aquesta cara? Aquest gossot que cal espollar. També m'ho pregunta.

—L'he arreplegat al quarto de la minyona —va dir en Buck Mulligan—. Li escau la mar de bé. La tieta sempre busca minyones lletges per en Malachi. No permeteu que caigui en la temptació. I es diu Úrsula.¹⁸

13. Recordem que el color de la roba de dol per als catòlics és el negre.

14. Bar a Lower Abbey Street, prop del riu Liffey, a la zona nord-est de Dublín.

15. Malnom per a l'hospital per a malalts mentals (en aquell temps «manicomi») de Dublín, el Richmond Lunatic Asylum.

16. Supervisor del Lunatic Asylum.

17. Eufemisme per a la fase avançada de la sífilis que afecta el sistema nerviós.

18. Santa del segle XIII associada a la castedat.

Va tornar a riure i va apartar el mirall dels ulls escrutadors de l'Stephen.

—La ràbia d'en Caliban al no veure's la cara al mirall¹⁹ —va fer—. Si Wilde fos viu per veure-ho!

Enretirant-se i assenyalant, l'Stephen va fer amb amargor:

—És el símbol de l'art irlandès: el mirall esquerdat d'una criada.²⁰

En Buck Mulligan va agafar de sobte l'Stephen de bracat i va endur-se'l a caminar en cercles per la torre, mentre el mirall i la navalla dringaven a la butxaca on els havia ficat.

—No està bé que em rigui de tu, ¿oi, Clintx? —va dir-li amablement—. Déu sap que vals molt més que qualsevol d'ells.

Estocada parada altre cop. Tem la llanceta del meu art com jo temo la del seu.²¹ El fred acer de la ploma.

—El mirall esquerdat d'una criada! Explica-ho al bouxfordià d'aquí sota i manlleua-li una guinea. Rebenta de diners i opina que no ets un cavaller. El seu vell es va fer d'or venent jalapa als zulús, o amb una punyetera enganyifa o altra. Hosti, Clintx, només que treballéssim junts podríem fer alguna cosa per aquesta illa. Hel·lenitzar-la, per exemple.

El braç d'en Cranly.²² El seu braç.

—I pensar que hakis d'anar a pidolar a aquests porcs! Sóc l'únic que sap el que ets. ¿Per què no confies més en mi? ¿Què tens en contra meu? ¿És en Haines? Si torna a fer qualsevol soroll per aquí, farà venir en Seymour i li clavarem una allisada pitjor de la que li van clavar a en Clive Kempthorpe.

Crits de veus joves i adinerades a l'habitació d'en Clive Kempthorpe. Rostres pàl·lids: es pixen de tant riure, agafats els uns amb els altres. Oh, em moro! Dóna-li la notícia amb delicadesa, Aubrey! Em moro!

19. Paràfrasi d'un vers del poema que encapçala *El retrat de Dorian Gray*, d'Oscar Wilde. Recordem que Caliban és el monstre de *La tempestat* de Shakespeare.

20. També paràfrasi d'un moment de l'assaig *La decadència de la mentida*, de Wilde.

21. En Mulligan és estudiant de (l'art de la) medicina.

22. En Cranly era l'amic de l'Stephen a l'anterior novel·la de Joyce, *Retrat de l'artista adolescent*.

Amb les tires de la camisa esparracada clava xurriacades a l'aire i salta i brinca al voltant de la taula, i amb els pantalons abaixats fins als turmells, l'empaita l'Ades, del Magdalen,²³ brandant unes tisores de sastre. Una espantada cara de vaca, empastifada amb melmelada de taronja. No em tragueu els pantalons! Pareu ja de marejar-me!

Crits que surten per la finestra oberta sobresalten el claustre al vespre. Un jardiner sord, amb davantal, duent una màscara amb la cara d'en Matthew Arnold,²⁴ empeny la segadora per la gespa ombrívola observant atentament el ball de les fulles d'herba tallades.²⁵

Per nosaltres mateixos...,²⁶ nou paganisme...,²⁷ òmfalos.²⁸

—Deixa que es quedi —va dir l'Stephen—. No fa cap mal, excepte de nits.

—Llavors, ¿què passa? —va preguntar en Buck Mulligan amb impaciència—. Escup-ho. Jo sóc sincer amb tu. ¿Què tens en contra meu ara?

Van aturar-se i van quedar-se mirant el promontori esmussat de Bray Head que sorgia de l'aigua com el morro d'una balena adormida. L'Stephen va alliberar el seu braç amb calma.

—¿Vols que t'ho digui? —va fer.

—Sí, ¿què passa? —va contestar en Buck Mulligan—. No recordo pas res.

Va mirar fixament els ulls de l'Stephen en dir-ho. Un alè de vent va creuar-li el front, esborrifant-li lleugerament els cabells i desvetllant-li llampecs d'inquietud a les ninetes.

L'Stephen, entristit per la seva pròpia veu, va explicar:

23. Magdalen College, a Oxford.

24. Matthew Arnold (1822-1888), poeta i crític literari.

25. Els monòlegs interiors de l'Stephen es van fent cada vegada més llargs i més sovintejats. Aquí recorda el seu pas per la universitat amb els companys anglesos («rostres pàl·lids») i les gresques dels estudiants.

26. Brindis narcisista dels estudiants d'Oxford. Però també, el nom de Sinn Féin, partit nacionalista irlandès, significa «nosaltres mateixos».

27. Eslògan dels estetes del canvi de segle: Wilde, Swinburne...

28. En grec «melic» o també centre absolut. Una pedra amb aquest nom es trobava a l'oracle de Delfos i representava el melic del món.

—¿Recordes el primer cop que vaig venir a casa teva després de la mort de la meva mare?

En Buck Mulligan va arrufar el front ràpidament i va respondre:

—¿Què? ¿On? No recordo res. Només recordo idees i sensacions. ¿Per què? En nom de Déu, ¿què va passar?

—Estaves fent el te —va prosseguir l'Stephen—, i jo vaig travessar el replà per anar a buscar més aigua calenta. La teva mare i una visita van sortir de la saleta. Et va preguntar qui hi havia a la teva habitació.

—¿Sí? —va fer en Buck Mulligan—. ¿I què hi vaig respondre? Ho he oblidat.

—Vas respondre —va continuar l'Stephen—: «Ah, només és en Dedalus, que se li ha mort la mare d'una manera bestial».

Un rubor que el va fer semblar més jove i més atractiu va recobrir les galtes d'en Buck Mulligan.

—¿Això vaig dir? —va preguntar—. ¿I bé? ¿Quin mal hi ha?

Nerviós, mirava de desempallegar-se d'aquell reprotxe.

—¿I què és la mort —va demanar—, la de la teva mare, la teva mateixa o la meva? Només has vist morir la teva mare. Jo, cada dia veig com estiren la pota al Mater i al Richmond, i com els tallen a llenques a la sala de disseccions. És una cosa bestial, i res més. Senzillament, no té gens d'importància. No et vas voler agenollar al seu llit de mort quan t'ho va demanar. ¿Per què? Perquè tens aquest cony de veta jesuítica dintre teu, només que la tens injectada al revés. Per mi és tot una broma bestial. Els lòbuls cerebrals li han deixat de funcionar. La dona crida el doctor Sir Peter Teazle²⁹ i cull floretes a la vànova. Segueix-li la veta fins que tot s'acabi. Li vas negar l'últim prec abans de morir i ara t'empipes amb mi perquè no moquejo com una ploranera a sou de la funerària Lalouette. Ximpleries! ¿I què si ho vaig dir? No volia ofendre la memòria de la teva mare.

A mesura que havia anat parlant, s'havia anat envalentint. L'Stephen, protegint les ferides obertes que les paraules d'en Buck Mulligan li havien fet al cor, va dir, amb molta fredor:

—No parlo d'una ofensa a la meva mare.

29. Personatge de l'obra de teatre *The School for Scandal*, «L'escola de l'escàndol» (1777), de Richard Sheridan, comèdia d'embolics.

—¿De què, doncs? —va preguntar en Buck Mulligan.

—De la que em vas fer a mi —va respondre l'Stephen.

En Buck Mulligan es va girar en rodó.

—Ai, no hi ha qui t'aguanti! —va exclamar.

Va posar-se a caminar de pressa seguint el parapet. L'Stephen es va quedar al seu lloc, contemplant el mar en calma en direcció al promontori. Mar i terra es difuminaven ara. L'Stephen es notava el pols als ulls i la visió se li esmoreïa, i va sentir que les galtes li cremaven.

Una veu va cridar fort des de dins de la torre:

—¿Ets aquí dalt, Mulligan?

—Ja baixo —va contestar en Buck Mulligan.

Es va girar cap a l'Stephen i li va dir:

—Contempla el mar. ¿Què li importen les ofenses? Deixa estar en Loiola,³⁰ Clintx, i baixa. El saxó vol la seva cansalada matutina.

Va aturar-se altre cop un moment al capdamunt de l'escala, amb el cap ran de terra.

—No et passis tot el dia rumiant-hi —va dir—. Sóc un inconseqüent. Deixa estar aquest mal humor.

El cap va desaparèixer, però la remor de la veu que baixava va emergir fonda i greu del forat de l'escala:

—*No t'apartis més per meditar
sobre l'amarg misteri de l'amor,
perquè Fergus mena els carros bronzinis.*³¹

Ombres boscoses van passar flotant silenciosament per la pau del matí, des del forat de l'escala cap al mar, cap on mirava. Arran de costa i més enllà, el mirall de l'aigua s'esblanqueïa, esquivada per apressats

30. Referència a sant Ignasi de Loiola, fundador de la Companyia de Jesús.

31. Poema musicat de W. B. Yeats (1865-1939), *Who Goes with Fergus?*, «¿Qui acompanya Fergus?». Es cantava a l'obra de teatre del mateix Yeats, *Countess Cathleen*, «La comtessa Cathleen» (1892). Fergus és un rei de la mitologia irlandesa que va deixar el tron per convertir-se en poeta errant. Les reflexions que vénen a continuació són paràfrasis del poema.

peus de calçat lleuger. El pit blanc del mar bromós. Els accents aparellats, de dos en dos. Una mà polsant les cordes de l'arpa, harmonitzant els acords aparellats. L'ona blanca maridava paraules que resplendien en la marea bromosa.

Un núvol va començar a tapar el sol lentament, completament, deixant la badia sota una ombra de verd intens. Allà estava, rere seu, un bol d'aigües amargues. La cançó de Fergus: la cantava tot sol a casa, sostenint els llargs acords ombrívols. La porta estava oberta: ella volia sentir la música. En silenci, ple de temor i compassió, em vaig acostar a l'espona del llit. Ella plorava en aquell llit miserable. Per aquestes paraules, Stephen: l'amarg misteri de l'amor.

¿On ara?

Els secrets de la mare: vells ventalls de plomes, carnets de ball amb borles empolvorades de mesc, un rosari de vidrets d'ambre tancat amb clau al seu calaix. Hi havia una gàbia penjada a l'assolellada finestra de casa seva quan era una nena. Havia sentit el vell Royce³² cantant a la pantomima *Turko el Terrible*,³³ i havia rigut amb els altres quan cantava:

*Jo sóc el noi
que es torna
noi invisible.*

Alegria fantasmal, plegada i desada, i perfumada amb mesc.

No t'apartis més per meditar...

Plegada i desada en el record de la natura amb les seves joguines. Els records assetjaven el cervell capficat de l'Stephen. El got d'aigua de l'aixeta per quan la mare havia combregat. La poma al caliu, amb el cor tret, farcida de sucre roig, que li vam fer un vespre d'un dia fosc

32. Edward William Royce (1841-1926) actuava sobretot en pantomimes, obres còmiques construïdes a partir de collages d'altres.

33. Pantomima basada en l'obra de William Bough (1826-1919), del mateix nom, i estrenada al teatre Gaiety de Dublín, el 1873.

de tardor. Les ungles ben arreglades, vermelles amb la sang dels polls esclafats de les camises de la canalla.

En un somni, la mare havia anat fins a ell en silenci, amb el cos demacrat enfundat en una mortalla baldera que desprenia ara olor de cera i palissandre, i el seu alè, que li abocava callades paraules secretes, una lleugera olor de cendra molla.

Aquells ulls vidriosos, que em miraven absorts des de la mort, em sacsejaven, em doblegaven l'ànima. Només a mi. Llum espectral de l'espelma per il·luminar la seva agonia. Llum espectral a la cara turmentada. La respiració ronca, sorollosa, espasmòdica, enmig de l'horror, mentre tots pregaven agenollats. *Liliata rutilantium te confessorum turma circumdet: iubilantium te virginum chorus excipiat.*³⁴

Carronyer! Necròfag!

No, mare! Deixa'm estar i deixa'm viure.

—Ei, Clintx!

La veu d'en Buck Mulligan va sonar des de l'interior de la torre. La veu es va acostar al capdamunt de l'escala, cridant-lo de nou. L'Stephen, que encara tremolava pel plany de la seva ànima, va sentir, en la càlida llum del sol que corria i en l'aire rere seu, paraules amistoses.

—Dedalus, baixa, sigues bon jan. L'esmorzar ja està a punt. En Haines ens demana disculpes per haver-nos despertat a la nit. Tot anirà bé.

—Ja baixo —va dir l'Stephen, girant-se.

—Baixa, per l'amor de Déu —va insistir en Buck Mulligan—. Fes-ho per mi i per tots nosaltres.

El cap va desaparèixer i va reaparèixer.

—Li he explicat el teu símbol de l'art irlandès. Diu que està molt ben pensat. ¿Oï que faràs que esquitxi una lliura? Vull dir, una guinea.³⁵

—Aquest matí cobraré —va dir l'Stephen.

—¿D'aquell bordell que en dius escola? —va fer en Buck Mulligan—. ¿Quant? ¿Quatre lliures? Deixa-me'n una.

34. Pregària per a un moribund. «Que la rutilant massa de confessors, brillants com lliris, es reuneixi al teu voltant. Que el gloriós cor de verges et rebí al seu si».

35. La guinea té un valor lleugerament superior a la lliura, però, en segons quin context, és més elegant usar guinees.

—Si la necessites —va contestar l’Stephen.

—Quatre lluents sobirans! —va exclamar en Buck Mulligan tot content—. Agafarem una gloriosa torradora que espantirà els druídics druides. Quatre omnipotents sobirans!

Va baixar les escales de pedra amb les mans enlaire, picant de peus a cada graó i cantant desafinadament amb accent cockney:

*—Ah, que bé que ens ho passarem
bevent whisky, cervesa i vi!
El dia de la coronació,
el dia de la coronació!
Ah, que bé que ens ho passarem
el dia de la coronació!³⁶*

Càlida llum del sol alegrant el mar. El bol de níquel resplendia, oblidat, en el parapet. ¿Per què l’hauria de baixar jo? ¿O el deixo aquí dalt tot el dia, l’amistat oblidada?

S’hi va acostar, el va sostenir entre les mans una estona, sentint-ne la fredor, olorant la capa humida i pastosa de l’escuma on estava enganxada la brotxa. Així vaig dur aquell dia l’encenser a Clongowes.³⁷ Ja sóc un altre però a la vegada sóc el mateix. També un criat. L’esclau d’un esclau.

A l’obaga sala amb sostre de volta de la torre, la figura amb bata d’en Buck Mulligan es desplaçava àgilment d’un costat a l’altre del foc, amagant i deixant veure el seu fulgor groc. Dos dolls de suau claror de dia queien de les elevades espitlleres al terra de lloses, i un núvol de fum de carbó i de vapors de greix fregit, que flotava i pujava fent giragonses, els anava a trobar.

—Ens ofegarem —va fer en Buck Mulligan—. ¿Oi que obriràs la porta, Haines?

36. Es refereix a la coronació d’Eduard VII el 1901.

37. Clongowes Wood College, escola d’elit de la Companyia de Jesús per a nois, situada a Clane, prop de Dublín. Aquesta escola és un dels escenaris de *Retrat de l’artista adolescent*. L’Stephen n’era alumne.

L'Stephen va deixar el bol a la lleixa. Una silueta alta es va aixecar de l'hamaca on estava asseguda, va anar fins a l'entrada i va obrir les portes interiors de bat a bat.

—¿Tens la clau? —va demanar una veu.

—La té en Dedalus —va respondre en Buck Mulligan—. Os perdre, que m'ofego!

Sense aixecar la vista del foc, va bramar:

—Clintx!

—És al pany —va contestar l'Stephen, anant-hi.

La clau va fer dues voltes grinyolant asprament i, quan van tenir la massissa porta entreoberta, una llum benvinguda i un aire brillant van entrar a dins. En Haines es va quedar al llindar, mirant a fora. L'Stephen va arrossegat la maleta fins a la taula, la va plantar i va asseure-s'hi a esperar. En Buck Mulligan va tirar la fregimenta a la plata que tenia a la vora i, tot seguit, va portar la plata i una enorme tetera cap a la taula, les hi va deixar pesadament i va sospirar alleujat.

—M'estic fonent —va explicar—, com va dir l'espelma quan... Però, xist! Ni una paraula més del tema! Clintx, desperta't! Pa, mantega, mel. Haines, entra. La manduca és a taula. Beneeix, Senyor, aquests teus dons i a tots nosaltres. ¿On és el sucre? Ah, merda, no hi ha llet.

L'Stephen va portar el pa, el pot de mel i la manteguera de l'armari. En Buck Mulligan es va asseure amb sobtat emmurriament.

—Això és una casa de barrets! —va fer—. Li vaig dir a la dona que vingué a les vuit tocases.

—Ens el podem prendre sense llet —va dir l'Stephen—. Hi ha una llimona a l'armari.

—Oh, al carall tu i els teus refinaments francesos! —va exclamar en Buck Mulligan—. Vull llet de Sandycove.

En Haines va arribar de l'entrada i va dir amb calma:

—Ja arriba la dona amb la llet.

—Beneït siguis entre totes les persones! —va exclamar en Buck Mulligan, aixecant-se de cop de la cadira—. Seu. Aboca el te aquí. El sucre és al paquet. Vinga, que ja estic tip de barallar-me amb el coi d'ous.

Va fer uns talls a la fregimenta de la plata i la va repartir a paletades pels tres plats, tot dient:

—*In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

En Haines es va asseure per servir el te.

—En poso dos terrossos a cada un —va fer—. Però, digues, Mulligan, ¿eh que fas el te molt fort?

En Buck Mulligan, que estava tallant unes llesques molt gruixudes de la barra de pa, va dir amb la veu falaguera d'una anciana:

—Quan fai te, fai te, com deia la vella Grogan.³⁸ I quan fai aigüeta, fai aigüeta.

—Diantre, això és te —va corroborar en Haines.

En Buck Mulligan va prosseguir llescant i parlant amb veu falaguera:

—*Jo també, senyora Cahill*, que diu ella. *A fe de món, senyora*, que li contesta la Cahill, *Déu nos en guard que ho feu al mateix pot.*

Per torns va llençar una estocada als companys de taula amb el ganivet, on hi havia clavada una gruixuda llesca de pa a la punta.

—Això és folklore —va dir molt seriós— pel teu llibre, Haines. Cinc ratlles de text i deu pàgines de notes sobre el folklore i els déus pisciformes³⁹ de Dundrum.⁴⁰ Imprès per la germandat de les bruixes⁴¹ l'any de la gran ventada.

Es va tombar cap a l'Stephen i li va preguntar amb veu delicada, desconcertat, alçant les celles:

—Benvolgut germà, ¿recordes si es tracta del te i de la gibrelleta que s'esmenten al *Mabinogion*, o és als *Upanishads*?⁴²

—Ho dubto —va fer l'Stephen amb posat greu.

38. Personatge d'una antiga cançó irlandesa anònima anomenada *Ned Grogan*. S'hi parla del fill d'aquesta, el qual no sap qui és el seu pare.

39. A la mitologia irlandesa, una raça malvada.

40. Poble a 6 km al sud de Dublín.

41. Amb «germandat de les bruixes» (les bruixes de Macbeth) es refereix a les germanes de Yeats, propietàries de l'editorial Dun Emer Press, a Dundrum. L'any de la ventada és el 1903: a Dublín hi va haver una gran tempesta el febrer d'aquell any.

42. El *Mabinogion* és un compendi gal·lès d'instruccions i llegendes per a joves bards, i els *Upanishads* són una obra teològica vèdica.

—¿De debò? —va preguntar en Buck Mulligan amb el mateix posat—. I digui'm, si és tan amable, ¿per quins motius?

—M'imagino —va respondre l'Stephen sense deixar de menjar—, que no existeix ni a dins ni a fora del *Mabinogion*. La vella Grogan era, segons es creu, parenta de la Mary Ann.

El rostre d'en Buck Mulligan es va il·luminar d'alegria.

—Encantador! —va fer amb dolça veu melindrosa, exhibint unes dents molt blanques i parpellejant de manera faceciosa—. ¿Creus que ho era? Decididament encantador!

Aleshores, enfosquit de sobte l'expressió del rostre, va grunyar amb veu aspra i rogallosa, mentre de nou es posava a llescar pa enèrgicament:

*—Puix que a la vella Mary Ann
tant se li'n fot tot plegat,
s'arromanga els enagos...*

Amb la boca plena de fregimenta, mastegava i cantussava.

El pas de la porta es va enfosquir, i una figura va entrar.

—La llet, senyor!

—Entreu, mestressa —va convidar en Mulligan—. Clintx, porta la gerra.

L'anciana va endinsar-se fins a aturar-se al costat de l'Stephen.

—Fa un dia molt bonic, senyor —va dir—. Glòria a Déu.

—¿A qui? —va inquirir en Mulligan clavant-li una mirada—. Ah, i tant!

L'Stephen va allargar la mà i va agafar la gerra de la llet de l'armari.

—Els illencs —va dir en Mulligan a en Haines, com de passada— esmenten tot sovint el recol·lector de prepucis.⁴³

—¿Quanta, senyor? —va demanar l'anciana.

—Un quart⁴⁴ —va contestar l'Stephen.

43. Com que els jueus practiquen la circumcisió, representa que el recol·lector de prepucis és el seu Déu.

44. Un quart de galó, és a dir 1,136 litres.

Va observar com omplia la mesura i com després abocava a la gerra la llet blanca i espessa, una llet que no era la seva. Mamelles velles i encogides. Va omplir-ne una altra mesura i la torna. Vella i sigil·losa, havia arribat d'un món matiner, potser era una missatgera. Va lloar la deessa que abocava la llet. S'ajupia al costat d'una vaca pacient a trenc d'alba, enmig de l'herbós prat, una bruixa damunt del seu bolet, de dits arrugats, però ràpids amb els mugrons que rajaven. Mugien quan la veien, perquè la coneixen, bestiar sedós de rosada. Nineta del ramat i pobra vella, noms que antany li donaven.⁴⁵ Una harpia errant, la forma més abjecta d'un ésser immortal que serveix a la vegada el conqueridor i l'alegre traïdor, la bagassa dels dos, missatgera del matí secret. Per servir o acusar, quina cosa de les dues l'Stephen no ho sabia dir, però menyspreava demanar el seu favor.

—I tant, mestressa —va fer en Buck Mulligan, posant llet a les tasses.

—Tasti-la senyor —va fer ella.

Va beure'n, tal com se li demanava.

—Si poguéssim viure de bon menjar com aquest —va dir, amb veu més forta—, no tindríem aquest país ple de dents corcades i de ventres fets malbé. Vivim en un fangar, mengem porqueries i tenim els carrers encatifats de pols, fems de cavalls i gargalls de tuberculosos.

—¿Que estudia per metge, senyor? —va preguntar l'anciana.

—Així és, mestressa —va fer en Buck Mulligan.

L'Stephen escoltava en desdenyós silenci. Ella para la vella orella a la veu que li parla fort, el seu curandero, el seu medicastre, i, a mi, m'ignora. A la veu que la confessarà i que ungirà per a la tomba tot el que d'ella quedi, llevat dels malucs impurs, de la carn humana no feta a semblança de Déu, la presa del serpent. I a la veu forta que, amb mirada inquieta i interrogant, ara li mana que calli.

—¿Enteneu el que us diu? —li va preguntar l'Stephen.

—¿Que parla francès, senyor? —va preguntar la dona a en Haines. En Haines li va deixar anar un altre parlament més llarg, confiat.

—Irlandès —va fer en Buck Mulligan—. ¿En teniu, de gèlic?

45. Epítets que es donaven a Irlanda. El paràgraf sencer és una referència contínua a la Irlanda dominada pels anglesos.

—Ja m'he pensat que era irlandès —va dir ella—, per com sonava.
¿Que és de ponent, vostè?⁴⁶

—Sóc anglès —va respondre en Haines.

—És anglès —va intervenir en Buck Mulligan— i creu que a Irlanda hauríem de parlar l'irlandès.

—I té raó —va dir la dona—; jo mateixa m'avergonyeixo de no parlar-lo. Els qui en saben m'han dit que és una gran llengua.

—Gran no és una paraula adequada —va fer en Buck Mulligan—. Meravellosa, absolutament. Posam més te, Clintx. ¿En voleu una tassa, mestressa?

—No, gràcies —va contestar l'anciana passant el braç per l'ansa de la lletera i a punt d'anar-se'n.

En Haines li va dir:

—¿Teniu el compte? Millor que la paguéssim, ¿oi Mulligan?

L'Stephen va omplir les tres tasses.

—¿El compte, senyor? —va dir ella, aturant-se. Doncs..., seran set dies, una pinta a dos penics és set per dos, que fa un xíling i dos penics, i tres dies un quart a quatre penics són tres quarts, que fa un xíling. Això fa un xíling i un penic, i un i dos és dos amb dos, senyor.

En Buck Mulligan va deixar anar un sospir i, després d'omplir-se la boca amb un tros de pa sucats abundantment amb mantega per les dues bandes, va estirar les cames i va començar a butxaquejar als pantalons.

—Paga i amb bona cara —li va dir en Haines, somrient.

L'Stephen va omplir-se'n una tercera tassa, i una cullerada de te va tenyir lleugerament aquella llet espessa i rica. En Buck Mulligan va treure un florí,⁴⁷ el va fer girar amb els dits i va exclamar:

—Miracle!

El va fer lliscar per la taula cap a la dona, tot dient:

—*No em demanis més, amor meu. Tot el que et puc donar és teu.*⁴⁸

L'Stephen va posar la moneda a aquella mà gens impacient.

46. L'irlandès es parlava només en algunes comarques de l'oest d'Irlanda.

47. Moneda que equivalia a 2 xílings.

48. Aquesta resposta, juntament amb els dos versos que canta més avall, pertanyen al poema *The Oblation*, «L'oblació», d'Algernon Swinburne.

—Us devem dos penics —va dir-li.

—No hi ha pressa, senyor —va contestar ella, agafant la moneda—. No hi ha pressa, senyor. Bon dia tinguin.

Va fer una reverència i va marxar, seguida per l'amable cantarella d'en Buck Mulligan:

—*Mon cor, cor meu, n'hi hagués més,
als teus peus més n'hi estengués.*

Es va girar cap a l'Stephen i li va dir:

—De debò, Dedalus, no en tinc ni cinc. Afanya't a anar a aquell bordell que en dius escola i porta alguns calerons. Avui els bards han de beure i menjar. Irlanda espera que cadascú compleixi avui amb el seu deure.⁴⁹

—Això em recorda —va fer en Haines, alçant-se—, que avui he d'anar a visitar la vostra Biblioteca Nacional.

—De primer el nostre bany —va contradir en Buck Mulligan.

Es va girar cap a l'Stephen i li va preguntar dolçament:

—¿És avui el dia del teu bany mensual, Clintx?

Tot seguit va fer a en Haines:

—Aquest bard impur ha promès banyar-se un cop al mes.

—Tota Irlanda està banyada pel corrent del golf —va replicar l'Stephen deixant que la mel regalimés damunt d'una llesca de pa.

Des del racó on s'estava nuant destrament el mocador al voltant del coll obert de la camisa de tennis, en Haines va parlar:

—Tinc el propòsit de fer un recull de les teves dites, si m'ho permets.

Em parla a mi. Es renten, es banyen i es freqüen. Lo cor contrit.⁵⁰
Consciència. Aquí sempre hi ha una taca.⁵¹

49. Versió de la frase de l'almirall Nelson pronunciada abans de la batalla de Trafalgar (1805), canviant Anglaterra per Irlanda.

50. L'original diu *Agenbite of inwit*, «remordiment de consciència» en anglès antic. És un tractat moral medieval traduït del francès *La somme des vices et des vertus* (1279), del frare Laurent.

51. Ho diu Lady Macbeth en veure's les mans tacades de la sang del rei Duncan, assassinat pel seu marit.

—Aquesta que el mirall esquerdat d'una criada és el símbol de l'art irlandès és rematadament bona.

En Buck Mulligan va donar un toc al peu a l'Stephen per sota la taula i va dir, en to animat:

—Doncs ja veuràs quan et parli de *Hamlet*, Haines.

—Sí, ho dic de debò —va fer en Haines, enraonant encara amb l'Stephen—. Hi estava pensant quan ha entrat aquella pobra dona.

—¿Hi faria diners? —va inquirir l'Stephen.

En Haines va riure i, mentre agafava el barret tou gris de l'anella de l'hamaca, va dir:

—No ho sé pas, t'ho asseguro.

Es va dirigir a poc a poc cap a la porta. En Buck Mulligan es va inclinar cap a l'Stephen i li va dir, amb grollera energia:

—Ja hi has fotut la pota. ¿Per què ho has dit, això?

—¿El què? —va preguntar l'Stephen—. El fet és que hem d'aconseguir diners. ¿De qui? De la vella lletera o d'ell. És cara o creu, no hi ha més.

—Faig que se senti orgullós de conèixe't —va dir en Buck Mulligan—, i llavors em surts amb ullades llefiscoses i tètriques bromes jesuítiques.

—Poc podem esperar-ne, ni d'ella, ni d'ell —va contestar l'Stephen.

En Buck Mulligan va sospirar tràgicament i va posar la mà al braç de l'Stephen.

—Ni de mi, Clintx —va fer.

Va canviar bruscament de to i va afegir-hi:

—Si t'he de dir la veritat, crec que tens raó. Merda si valen per res! ¿Perquè no te'n fots, com faig jo? Al carall tots plegats! Sortim d'aquesta casa de barrets.

Es va aixecar, amb posat greu es va descordar la bata i se la va treure; i va fer, amb resignació:

—En Mulligan és despullat dels seus vestits.⁵²

52. Desena estació del Via Crucis catòlic.

En va buidar les butxaques a la taula.

—Té el teu parrac dels mocs —va dir.

I, posant-se el coll dur i la corbata rebel, els va parlar, renyant-los, i també a la cadena de rellotge que penjava. Les mans es van enfonsar al bagul i van furetejar-hi tot clamant per un mocador net. Lo cor contrit. Per Déu, si només hem de vestir el personatge! Necessito guants morats i sabates verdes. Contradicció. ¿Em contradic? Molt bé, doncs, em contradic. En Malachi mercurial.⁵³ Un projectil tou i negre va sortir volant d'aquelles mans parladores.

—Té el teu barret de barri llatí⁵⁴ —va fer.

L'Stephen el va pescar al vol i se'l va posar. En Haines els va cridar des de l'entrada:

—¿Veni, companys?

—Éstic a punt —va contestar en Buck Mulligan dirigint-se cap a la porta—. Vinga, Clintx. Suposo que t'has menjat tot el que quedava. —Resignat, va sortir amb paraules i pas greus, dient, gairebé amb pesar: —I així que va ser fora, va amargar ploradament.⁵⁵

L'Stephen va agafar la vara de freixe⁵⁶ d'on estava repenjada, els va seguir cap a fora i, mentre baixaven l'escala, va estirar la feixuga porta de ferro i la va tancar amb clau. Es va ficar l'enorme clau a la butxaca interior.

Al peu de l'escala, en Buck Mulligan va preguntar:

—¿Has agafat la clau?

—La tinc —va respondre l'Stephen, avançant-los.

Va prosseguir caminant. Rere seu sentia en Buck Mulligan asso- tant amb la feixuga tovallola de bany les tiges més altes de l'herba i les falgueres.

—De genolls, senyor! Com goseu, senyor!

53. En hebreu *Malachi* significa «el meu missatger», i Mercuri és Hermes, el missatger en la mitologia grega.

54. Representa que l'Stephen ha estat estudiant a París durant una temporada. Allà, els estudiants, que solien fer vida al Barri Llatí, duïen barrets tous.

55. En al·lusió a Mateu, 26, 27, quan Pere recorda haver negat Jesús tres cops.

56. És el més barat dels bastons, però el freixe també era l'arbre dels reis celtas.

En Haines va demanar:

—¿Pagueu lloguer per la torre?

—Dotze lliures —va contestar en Buck Mulligan.

—Al secretari del Ministeri de Defensa —va afegir l'Stephen per damunt de l'espatlla.

Es van aturar mentre en Haines observava la torre i deia, al final:

—Més aviat freda a l'hivern, em fa l'efecte. Es diu torre Martello, ¿oi?

—Billy Pitt⁵⁷ les va fer construir —va explicar en Buck Mulligan— quan els francesos rondaven pel mar. Però la nostra és l'òmfal.

—¿Quin és el teu acudit sobre *Hamlet*? —va preguntar en Haines a l'Stephen.

—No, no, sisplau —va cridar de dolor en Mulligan—. No estic a l'altura de Tomàs d'Aquino ni de les cinquanta-cinc raons que es va empecar per sostenir la seva tesi. Espereu que m'hagi engolit unes quantes pintes, primer.

Es va girar cap a l'Stephen i li va dir, a la vegada que s'allisava l'armilla de color groc pàl·lid estirant-ne les puntes cap avall:

—¿Te'n sortiries amb tres pintes, eh, Clintx?

—Ha esperat tant de temps —va contestar-li l'Stephen, apàtic—, que ja no ve d'aquí.

—M'has picat la curiositat —va fer en Haines, amable—. ¿És alguna paradoxa?

—Fuig! —va fer en Buck Mulligan—. Estem tips de Wilde i les seves paradoxes. És molt simple. Demostra per a més b igual a c que el nèt de Hamlet és l'avi de Shakespeare i que ell mateix és el fantasma del seu pare.

—¿Què? —va exclamar en Haines començant a assenyalar l'Stephen—. ¿Ell, ell mateix?

En Buck Mulligan es va penjar la tovallola al voltant del coll com si fos una estola, doblegant-se de riure, i va dir a cau d'orella a l'Stephen:

57. Billy Pitt (1759-1806) era primer ministre de Gran Bretanya quan es van construir (1803-06).

—Oh, espectre de Clintx el vell! Japhet en cerca d'un pare!⁵⁸

—Sempre estem cansats al matí —va explicar l'Stphen a en Haines—. I, a més, és una mica llarg de contar.

En Buck Mulligan, posant-se de nou a caminar, va alçar les mans enlaire.

—Només la consagrada cervesa li desfermarà la llengua —va dir.

—El que volia dir —va explicar en Haines a l'Stphen mentre seguïen en Mulligan— era que la torre i aquesta paret de roca d'alguna manera em recorden Elsinore. *D'aquestes roques tallades sobre el mar*,⁵⁹ ¿no?

En Buck Mulligan es va girar de cop i va mirar un instant l'Stphen, però no va dir res. En aquell resplendent instant silenciós, l'Stphen va veure la seva pròpia imatge vestida amb roba de dol barata i plena de pols, entre la vestimenta alegre dels seus dos companys.

—És una història meravellosa —va fer en Haines, deturant-los de nou.

Ulls, pàl·lids com el mar que el vent havia refrescat, més pàl·lids, fermes i prudents. Amo i senyor dels oceans, contemplava la badia al sud, buida excepte per la columna de fum del vapor del correu, desdibuixada contra el cel brillant, i per una vela, que doblava els esculls de Muglins.

—Vaig llegir-ne una interpretació teològica en algun indret —va explicar, divertit—. La idea del Pare i el Fill. El Fill bregant per reconciliar-se amb el Pare.

A l'acte en Buck Mulligan va exhibir un ample somriure deseixit. Els va mirar, amb la seva ben proporcionada boca alegre oberta, i els ulls, dels quals havia retirat de sobte tota expressió múrria, parpellejant d'esbojarrada felicitat. Va balancejar un cap com de nina d'un costat a l'altre fent fimbrar l'ala del seu panamà i va posar-se a cantar amb una veu calmada, ridícula i feliç:

58. Referència a una novel·la de Frederick Marryat (1792-1848). Però Japhet, o Jàfet, era també el nom del fill petit de Noé, que es va salvar del Diluvi. Segons algunes tradicions, els seus descendents van fundar Europa, i un que també es deia Jàfet va arribar a ser rei de la Gran Bretanya.

59. Shakespeare, *Hamlet*, I, 4.

—*Sóc el més estrany que hakis vist mai.
Ma mare és jueva i mon pare un pardal.
No m'avinc amb en Josep el fuster.
Pels deixebles, i el Calvari també!*

Va alçar un índex en senyal d'avís.

—*Si algú pensa que jo no sóc diví,
no li daré de beure quan faig vi,
haurà de beure aigua, i que sigui clara
quan torni el vi en aigua una altra vegada.*

Va fer una estrebada ràpida al bastó de l'Stephen com per dir-li adéu, va engregar a córrer cap a un sortint de la roca fent aletejar les mans als costats com si fossin aletes, o ales d'algú que està a punt d'enlairar-se, i va entonar:

—*Adéu! Escriviu tot el que he dit.
m'alçaré d'entre els morts on estic.
Perquè jo puc volar, gràcies a Déu.
Airet d'oliveres, ara sí, adéu!*⁶⁰

Va encaminar-se fent cabrioles cap al toll dels Quaranta Peus, fent oscil·lar les mans com si fossin aletes, saltironejant àgilment, amb el barret de Mercuri vibrant en l'aire fresquet que els transmetia les seves breus piulades.

En Haines, que havia estat rient amb cautela, va prosseguir caminant al costat de l'Stephen, i li va dir:

—Suposo que no hauríem de riure. És una cançó força blasfema. Haig de dir que, personalment, no sóc gaire creient. Sigui com sigui,

60. Adaptació de *The Song of the Cheerful (But Slightly Sascastic) Jesus*, «Cançó de l'alegre (i una mica sarcàstic) Jesús», que a l'època circulava manuscrita per Dublín. Se suposa que la va escriure Oliver St. John Gogarty, en qui es va inspirar Joyce per al personatge de Buck Mulligan.

com que és molt alegre, li treu una mica la mala intenció, ¿oi? ¿Com es diu? ¿Josep el fuster?

—La balada de Jesús el bromista —va fer l'Stephen.

—Ah —va fer en Haines—. ¿Ja l'havies sentida?

—Tres cops al dia, després dels àpats —va fer l'Stephen, secament.

—No ets creient, ¿oi? —va preguntar en Haines—. Vull dir creient en el sentit estricte de la paraula. Creació del no-res, miracles i un Déu personal.⁶¹

—La paraula només té un sentit, em sembla a mi —va contestar l'Stephen.

En Haines es va parar per treure's de la butxaca un portacigarrets de plata llisa en el qual brillava una pedra verda.⁶² Amb el polze va pitjar el ressort que l'obria de cop i el va convidar.

—Gràcies —va fer l'Stephen traient-ne un cigarret.

En Haines se'n va agafar un i va tancar de cop el portacigarrets. El va tornar a la butxaca del costat i es va treure un encenedor de níquel de la butxaca de l'armilla, va fer saltar la tapa i, un cop va haver encès el seu cigarret, va oferir-ne a l'Stephen la flama dins la conca de les mans.

—Sí, és clar —va fer mentre emprenien de nou la marxa—. O bé creus, o bé no creus, ¿oi? Personalment, no m'entra al cap aquesta idea d'un Déu personal. No deus defensar pas això, ¿oi?

—Estàs contemplant —va contestar l'Stephen— l'exemple més horrible de lliure albir.

Va continuar caminant, esperant que l'altre li parlés, arrossegant la vara de freixe al costat. La virolla de ferro fregava lleugerament el camí, grinyolant-li als talons. El meu àngel de la guarda rere meu, cridant-me Steeeeeeeeeeehen! Una línia ondulant pel camí. Continuaran caminant-hi a la nit, vindran aquí a les fosques. Vol la clau. És meva. Jo he pagat el lloguer. Tastaràs quin gust de sal t'espera en el pa d'altri.⁶³ I ara dona-li també la clau. Tot. Me la demanarà. L'hi he vist als ulls.

61. Un Déu «personal» és més propi del protestantisme que del catolicisme.

62. Entre el munt de detalls carregats de simbolisme, destaca aquest: Irlanda (representada per la maragda) és un mer ornament de la Gran Bretanya.

63. Referència a Dante, *La Divina Comèdia. Paradís*, 17, 59-60.

—Al cap i a la fi... —va començar en Haines.

L'Stephen es va girar i va veure que la freda mirada que l'havia calibrat no era del tot malagradosa.

—Al cap i a la fi, crec que ets capaç d'alliberar-te. Ets amo de tu mateix, em sembla.

—Més aviat sóc el criat de dues mestresses —va replicar l'Stephen—, una d'anglesa i l'altra italiana.

—¿Italiana? —va fer en Haines.

Una reina boja, vella i gelosa. Agenolleu-vos davant meu.

—I una tercera —va afegir l'Stephen—, que em vol per feines especials.

—¿Italiana? —va fer en Haines de nou—. ¿Què vols dir?

—La corona britànica —va respondre l'Stephen mentre els colors li pujaven a la cara—, i la santa Església catòlica, apostòlica i romana.

En Haines es va desenganxar uns brins de tabac del llavi inferior abans de parlar.

—Ho entenc —va respondre tranquil·lament—. Un irlandès ha de pensar així, jo diria. A Anglaterra percebem que us hem tractat més aviat injustament. Sembla que és culpa de la història.

Els pomposos i poderosos títols repicaven en el record de l'Stephen amb el triomf de les seves campanes de bronze: *et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam*: la lenta puixança i el canvi de ritu i de dogma, com els seus propis estranys pensaments, una alquímia d'estels. Símbol dels apòstols a la missa per al papa Marcel,⁶⁴ les veus en simfonia, cantant fort com una sola veu, en afirmació; i, rere el seu cant, l'àngel custodi de l'església militant desarmava i amenaçava els heresiarques. Una horda d'heretgies fugien amb les mitres de gairell: Foci i la trepa de burletes (en Mulligan n'era un), Arri, que havia batallat tota la seva vida amb el tema de la consubstancialitat del Pare i el Fill, Valentí, que rebutjava desdenyosament el cos terrenal de Crist, i el subtil heresiarca africà Sabel·li, que sostenia que el Pare era el Seu propi Fill. Paraules que en Mulligan havia dit feia un moment en burla davant de l'estranger.

64. *Missa Papae Marcelli*, obra del músic italià Giovanni Pierluigi de Palestrina (1525-1594).